

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เป็นเครื่องมือที่ทำให้มนุษย์ก้าวไปสู่ “สังคมแห่งปัญญาและการเรียนรู้” ระบบการศึกษาและการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ จะสามารถพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม และทำให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเอง รู้ทันการเปลี่ยนแปลงของโลก ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการเรียนรู้ ดังนั้น ครูจึงควรได้รับการพัฒนาคุณภาพด้านวิชาชีพให้เป็นคนทันสมัย ทันเหตุการณ์ สามารถปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การพัฒนาคุณภาพครูจึงเป็นภารกิจสำคัญ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้ความสำคัญในการพัฒนาครูและคุณภาพของครูดังปรากฏในหมวด 7 (มาตรา 52) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูงและกำหนดให้มีองค์วิชาชีพครูมีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาวิชาชีพครูเป็นการให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงานของครูให้สอดคล้องกับมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพเพื่อให้การปฏิบัติงานของครู อาจารย์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2544) โดยให้มีการปฏิรูปกระบวนการพัฒนาครูที่มีอยู่ควบคู่กับการปรับปรุงกระบวนการผลิต เพื่อให้ได้คนดีคนเก่งมาเป็นครู นอกจากนี้องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้มีแนวคิดเพื่อให้การพัฒนาครูเกิดความเข้มแข็ง คือ ต้องให้ครูพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและผูกกับการได้รับใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ ต้องปรับวิธีการพัฒนาครูจากภาพรวมศูนย์พัฒนาทั่วทั้งประเทศมาเป็นการพัฒนาระยะสั้นในแต่ละโรงเรียน โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และต้องให้รางวัลแก่ผู้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพ (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2549)

การพัฒนาครูจะช่วยให้การปฏิรูปการเรียนรู้บรรลุตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่มุ่งหวังให้ครูเป็นครูมืออาชีพที่รอบรู้ทั้งเนื้อหาวิชาการและวิธีการจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเทคโนโลยี เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพและสังคมไทยมีคุณภาพ สามารถแข่งขันกับสังคมโลก (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2543) นโยบายการ

พัฒนาครู มุ่งที่จะพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพและได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยการส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาในหลายวิธี วิธีหนึ่ง คือ การยกย่องครูผู้มีผลงานดีเด่น โดยจัดตั้งกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ให้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมยกย่องให้รางวัลครู คณาจารย์และบุคลากรทางการ หรืออาจให้มีการพิจารณาความดีความชอบ การเลื่อนหรือการเข้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น โดยการพัฒनावิชาชีพครูจำเป็นต้องคำนึงถึงการส่งผลให้ครูมีผลการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ สามารถพัฒนาครู พัฒนาผู้เรียน พัฒนาโรงเรียนและพัฒนาท้องถิ่นได้ นอกจากนี้การพัฒนาครูเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การปฏิรูปการศึกษาประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี เนื่องจากหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาอยู่ที่ครู คุณภาพของครูจึงมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทุกระดับ

ปัจจุบันมีการดำเนินการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยกำหนดให้มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องเป็นแนวทางในการดำเนินการและมีการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยดำเนินการตามภารกิจ 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิรูประบบการผลิตครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านการปฏิรูประบบการพัฒนาส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านการปฏิรูประบบควบคุมการประกอบวิชาชีพครู และด้านการปฏิรูประบบการบริหารงานบุคคลของครูและบุคลากรทางการศึกษา ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู, 2545)

ความจำเป็นที่ต้องมีการปฏิรูปการศึกษาโดยเฉพาะการปฏิรูปครู ตั้งแต่กระบวนการผลิตครู กระบวนการใช้ครู การพัฒนาและการรักษามาตรฐานวิชาชีพครู เนื่องจากครูยังไม่มีคุณลักษณะตามที่สังคมต้องการและครูยังไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์จนเกิดปัญหาเกี่ยวกับครูประกอบกับสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และความเจริญก้าวหน้าเข้ามามีบทบาททางการศึกษา ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพการปฏิบัติงาน จึงต้องมีการพัฒนาครูเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่การพัฒนาครูยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากการพัฒนาครูขาดระบบการพัฒนาครูที่มีประสิทธิภาพ การอบรมพัฒนาครูไม่ทั่วถึง การฝึกอบรมพัฒนาครูไม่ตรงตามความต้องการ การฝึกอบรมพัฒนาครูเน้นทฤษฎีมากกว่าปฏิบัติ ขาดการติดตามและประเมินผลการพัฒนาครู และระบบการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล ยังไม่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาครู จากการศึกษาเอกสารงานวิจัย ยังพบว่า การพัฒนาครูยังมีปัญหาจาก ภาระงานของครูมีมาก การฝึกอบรมและการสนับสนุนในการให้ครูได้ศึกษาต่อมีไม่เพียงพอ งบประมาณ สื่อ และวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนทางการพัฒนาครูยังมีน้อย ครูยังไม่มีความ

ความตระหนักต่อวิชาชีพเท่าที่ควร ครูมีแรงจูงใจในการทำงานน้อย ครูยังขาดความรู้ ทักษะ นวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการจัดการเรียนการสอน (เข็มทอง แสง, 2544; เยาวมาลย์ วิเศษ, 2549) คุณภาพของครูและคุณภาพของการผลิตครูไม่เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพ ครูยังปฏิบัติหน้าที่ในการจัดการเรียนการสอนที่ไม่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และจากผลงานวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติร่วมกับสวนดุสิตโพล 2545 (อ้างถึงในโพลวัลย์ ชินโณ, 2547) พบว่า คุณภาพของครู ความรู้ ความสามารถ ความศรัทธา อุดมการณ์ และเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพครู อยู่ในระดับที่ควรปรับปรุงแก้ไข และต้องเร่งพัฒนา นอกจากนี้การพัฒนาครูยังพบปัญหาครูไม่รู้และไม่ตระหนักในจุดด้อยของตนเองจึงทำให้ไม่รู้ว่าจะพัฒนาด้านใด ผู้บริหารและเพื่อนร่วมงานไม่อาจเป็นที่เล็งหรือผู้นิเทศที่สามารถแนะนำแนวทางการพัฒนางานได้ ครูไม่ยอมรับผลการประเมินไม่ว่าจะเป็นการประเมินตนเองหรือประเมินผู้อื่นและไม่ยอมรับผลการประเมินที่ดีค่าของตนต่ำกว่าที่คาดหวังจะได้รับ และระบบบริหารไม่นำผลการพัฒนางานของครูมาใช้ประกอบความดีความชอบและบำเหน็จรางวัลอย่างแท้จริง การปฏิรูปครูจะประสบความสำเร็จได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับครูผู้ดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา ถ้าขาดความร่วมมือจากครู การพัฒนาจะมีผลสำเร็จน้อยหรือไม่ประสบความสำเร็จ ด้วยความตระหนักในความสำคัญของการแก้ไขปัญหาวิกฤตที่เกี่ยวกับการพัฒนาครูในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ครูสภาในฐานะสถาบันวิชาชีพครูจึงได้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูขึ้น การพัฒนาครูให้เป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพจึงเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาการศึกษา ครูจึงต้องปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ เห็นได้ว่าปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นต้นเหตุที่นำไปสู่การปฏิบัติงานของครูที่ไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อคุณภาพของงานที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างมากและเป็นขั้นตอนในการวางแผนการพัฒนาบุคลากร คือ การประเมินความต้องการจำเป็น

การประเมินความต้องการจำเป็น (needs assessment) เป็นกระบวนการเพื่อกำหนดความแตกต่างระหว่างสภาพที่มุ่งหวัง (what should be) กับสภาพที่เป็นอยู่จริง (what is) (สุวิมล ว่องวานิช, 2548) โดยระบุสิ่งที่ต้องการให้เกิดว่ามีลักษณะเช่นใด และประเมินสิ่งที่เกิดขึ้นจริงว่าสมควรเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง ดังนั้นการที่จะพัฒนาครูให้สามารถปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพครูได้ จึงต้องพิจารณาโดยอาศัยข้อมูลที่เชื่อถือได้จากการประเมินความต้องการจำเป็นก่อน เพราะถ้าเกิดการตัดสินใจที่ผิดพลาดย่อมหมายถึงการสูญเสียทั้งในด้านงบประมาณ เวลาและยังส่งผลกระทบต่อผู้เรียนด้วย จากความสำคัญของการพัฒนาครู ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่ามีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูมืออาชีพในการปฏิบัติงานด้านใด ปัจจัยใดที่ส่งผลต่อความต้องการจำเป็น

ในการพัฒนาครูมืออาชีพและทางเลือกในการแก้ปัญหาความต้องการจำเป็นมีอะไรบ้าง ทางเลือกใดมีความเหมาะสม เพื่อให้การพัฒนาครูเป็นไปตามมาตรฐานวิชาชีพและพัฒนาเป็นครูมืออาชีพต่อไป

คำถามวิจัย

1. ครูมืออาชีพมีความต้องการจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในด้านใดบ้าง
2. ปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูมืออาชีพ
3. ทางเลือกในการแก้ปัญหาความต้องการจำเป็นมีอะไรบ้าง และทางเลือกใดบ้างที่มีความเหมาะสม

ความเหมาะสม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อกำหนดความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูมืออาชีพ
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยสาเหตุที่ส่งผลต่อความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูมืออาชีพ
3. เพื่อวิเคราะห์ทางเลือกในการแก้ปัญหาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูมืออาชีพที่เหมาะสม

ที่เหมาะสม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ (complete needs assessment research) ประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 3 ขั้นตอน คือ การกำหนดความต้องการจำเป็น (needs identification) การวิเคราะห์สาเหตุของความต้องการจำเป็น (needs analysis) การกำหนดทางเลือกในการแก้ไขปัญหาความต้องการจำเป็น (needs solution) โดยวิธีวิจัยที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีแบบผสม มีทั้งวิธีวิจัยเชิงสำรวจและการใช้กระบวนการกลุ่มในการเก็บข้อมูล

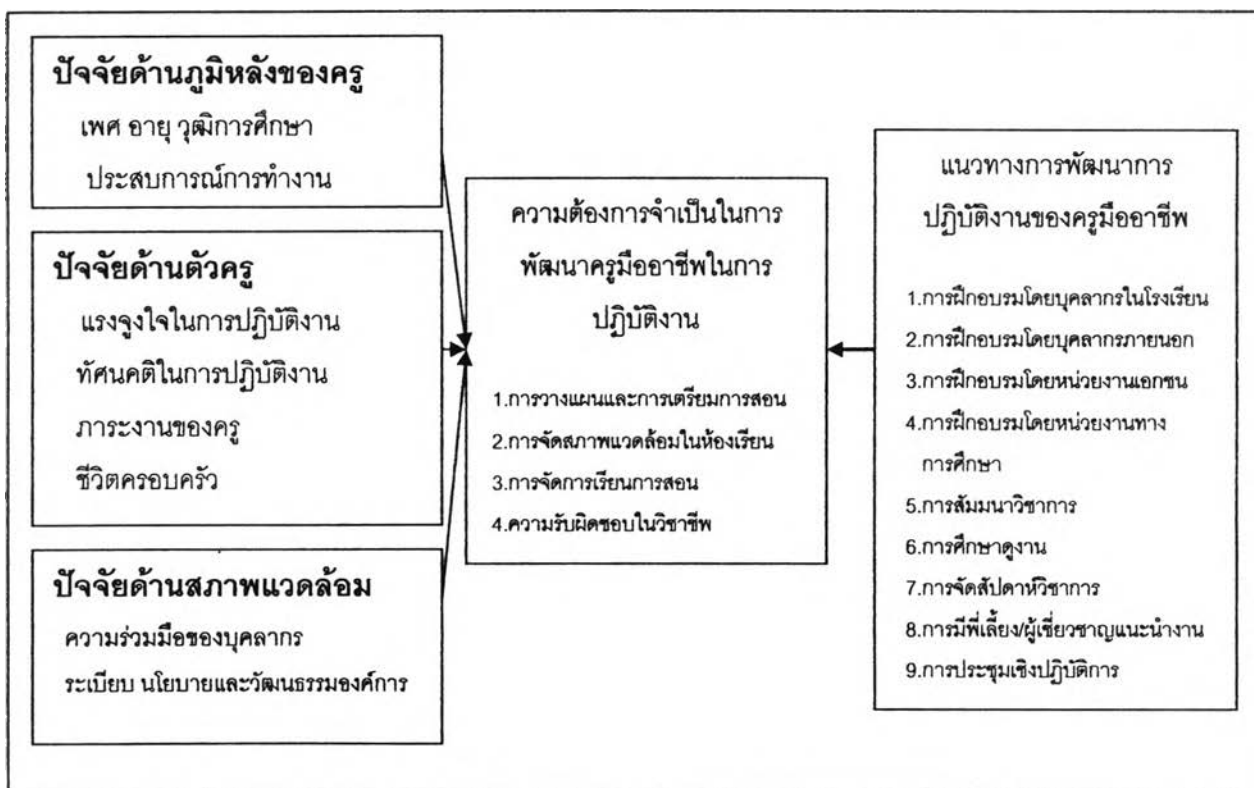
การวิจัยนี้ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เป็นครูประจำการ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร

ตัวแปรที่ศึกษา คือ ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาครูมืออาชีพด้านการปฏิบัติงาน สาเหตุที่ทำให้เกิดความต้องการจำเป็น และแนวทางในการสนองความต้องการจำเป็น โดยการปฏิบัติงานของครูมืออาชีพวัดเป็นระดับของการปฏิบัติงาน ทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการวางแผนและการเตรียมการสอน (2) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน (3) ด้านการจัดการเรียนการสอน (4) ด้านความรับผิดชอบในวิชาชีพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

Beerens (2000) ได้นำเสนอการปฏิบัติงานแบบมืออาชีพของครูซึ่งมีลักษณะสอดคล้องและครอบคลุมกับมาตรฐานการปฏิบัติงานจากเอกสารต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงได้นำมาใช้เป็นกรอบในการศึกษาการพัฒนาครูมืออาชีพ ซึ่งประกอบด้วย (1) ด้านการวางแผนและการเตรียมการสอน (2) ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน (3) ด้านการจัดการเรียนการสอน (4) ด้านความรับผิดชอบในวิชาชีพ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูและแนวทางในการพัฒนาครู สามารถนำมาสังเคราะห์รวมเพื่อให้ได้ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูและแนวทางในการพัฒนาครู ดังนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครู แบ่งออกเป็น 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านภูมิหลัง ปัจจัยด้านตัวครู และปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม โดยปัจจัยทั้ง 3 ปัจจัย เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความต้องการจำเป็นในการพัฒนาการปฏิบัติงานของครู ส่วนแนวทางในการพัฒนาครูสามารถสรุปรวมทั้งหมดได้ 9 แนวทาง โดยผู้วิจัยได้นำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดของการวิจัยประเมินความต้องการจำเป็นเพื่อพัฒนาครูมืออาชีพ และปรากฏเป็นโมเดลในแผนภาพที่ 2.5 และแผนภาพที่ 2.6

แผนภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

การประเมินความต้องการจำเป็นแบบสมบูรณ์ หมายถึง การประเมินความต้องการจำเป็นที่ให้ข้อมูลครบถ้วน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 3 ส่วน ได้แก่ การกำหนดความต้องการจำเป็น (needs identification) การวิเคราะห์สาเหตุของความต้องการจำเป็น (needs analysis) และการกำหนดแนวทางแก้ไขความต้องการจำเป็น (needs solution selection) ในการพัฒนาครูมืออาชีพ

การกำหนดความต้องการจำเป็น หมายถึง การสำรวจความต้องการจำเป็นที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานของครูมืออาชีพ โดยวัดจากแบบสอบถามการปฏิบัติงานของครูมืออาชีพ

การวิเคราะห์สาเหตุของความต้องการจำเป็น หมายถึง การวิเคราะห์สาเหตุที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูมืออาชีพ โดยวัดจากแบบสอบถามการปฏิบัติงานของครูมืออาชีพ

การกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาความต้องการจำเป็น หมายถึง การกำหนดแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาความต้องการจำเป็นในการปฏิบัติงานของครูมืออาชีพ โดยวัดจากแบบสอบถามการปฏิบัติงานของครูมืออาชีพและการจัดสนทนากลุ่ม

ความเป็นครูมืออาชีพ หมายถึง ความสามารถของครูที่สามารถปฏิบัติงานได้ตามคุณภาพการปฏิบัติงานแบบมืออาชีพที่ Beerens กำหนดเป็น 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการวางแผนและการเตรียมการสอน ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านความรับผิดชอบในวิชาชีพ

ความสามารถด้านการวางแผนและการเตรียมการสอน หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความรู้ความสามารถเกี่ยวกับความรู้ในเนื้อหาวิชาและวิชาครู ความรู้เกี่ยวกับนักเรียน การกำหนดเป้าหมายในการสอน/แผนการสอน ความรู้เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ต่างๆ การออกแบบการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาผู้เรียนเต็มศักยภาพ

ความสามารถด้านการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียน หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงถึงการสร้างบรรยากาศและสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูและนักเรียน การสร้างวัฒนธรรมในการเรียนรู้ การจัดระเบียบการปฏิบัติในห้องเรียน การจัดหาวัสดุอุปกรณ์และดูแลความปลอดภัยในห้องเรียน

ความสามารถด้านการจัดการเรียนการสอน หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงถึง การสื่อสารที่ชัดเจนและถูกต้อง การใช้คำถามและเทคนิคในการอภิปราย การกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน การติดตามพฤติกรรมและให้ผลย้อนกลับแก่ผู้เรียน การปรับปรุงบทเรียนและการตอบสนองต่อผู้เรียน

ความสามารถด้านความรับผิดชอบในวิชาชีพ หมายถึง พฤติกรรมหรือการกระทำที่แสดงถึง การสะท้อนในการสอน การเก็บรักษาบันทึกข้อมูลที่ต้องการ การติดต่อกับครอบครัว การสนับสนุนหรือมีส่วนช่วยเหลือกับโรงเรียนและท้องถิ่น การเผยแพร่และพัฒนาวิชาชีพ การแสดงความ เป็นมืออาชีพ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. การวิจัยครั้งนี้จะทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่สะท้อนถึงความต้องการจำเป็นที่แท้จริงในการพัฒนาครูมืออาชีพในการปฏิบัติงาน ซึ่งสารสนเทศที่ได้จะเป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาครูให้ปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของครูได้อย่างเหมาะสม
2. การวิจัยครั้งนี้จะทำให้ได้ทราบข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสาเหตุที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูมืออาชีพ ตลอดจนทางเลือกที่เหมาะสมในการพัฒนาครู อันจะเป็นแนวทางในการกำหนดกระบวนการพัฒนาครูให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. การวิจัยครั้งนี้จะทำให้ได้แนวทางสำหรับโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการวางแผนการพัฒนาครูมืออาชีพในการปฏิบัติงานเพื่อสอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพ ที่ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติสภาครูและบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546